

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА СТРІЛЬБИ ТА ТЕХНІЧНИХ ВИДІВ СПОРТУ**

Шахи

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки бакалавр
(рівень вищої освіти)

галузь знань 01 Освіта
(шифр і назва напрямку)

спеціальності 017 Фізична культура і спорт
(шифр і назва спеціальності)

Навчальна програма з дисципліни “Шахи” для студентів 1 курсу за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

II с. (денна форма навчання), III с. (заочна форма навчання)

Розробники: доцент, кандидат наук з фіз. виховання і спорту Янків І. Т.

викладач Литвинець А. І.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри стрільби та технічних видів спорту

Протокол від “31” серпня 2018 року № 1

Завідувач кафедри стрільби та технічних видів спорту

_____ (Виноградський Б. А.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Навчальна програма затверджена на засіданні Ради факультету спорту

Протокол від. “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Голова _____ (_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Навчальна програма затверджена на засіданні Ради факультету ПЗО

Протокол від. “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Голова _____ (_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

© _____, 20__ рік

© _____, 20__ рік

ВСТУП

Програма ґрунтується на концептуальних засадах законів України «Про фізичну культуру і спорт», «Про вищу освіту», «Єдиної спортивної класифікації України», «Навчальних програм для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності» тощо.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Шахи» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності та тенденції зародження і розвитку шахів впродовж історії людства, а також ознайомлення, вивчення та закріплення основних елементів гри в шахи, отримання теоретичних знань і практичних навичок.

Міждисциплінарні зв'язки: «Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів», «Теорія і методика обраного виду спорту», «Теорія і методика юнацького спорту», «Теорія і методика фізичного виховання», «Історія фізичної культури», «Педагогіка», практичні дисципліни, «Історія України» та ін.

Програма навчальної дисципліни викладається для студентів першого курсу і складається з одного змістовного модуля основи шахової гри.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи шахової гри» є формування у студентів фундаментальних теоретичних та практичних знань з основ шахової гри, формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, її професійно-педагогічних знань, вмінь, навичок, які забезпечують теоретичну і практичну підготовку висококваліфікованих спеціалістів в галузі фізичного виховання і спорту.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи шахової гри» є:

- розвиток професійної самосвідомості майбутніх фахівців
- ознайомлення з необхідними теоретичними положеннями шахової гри
- виховання морально-етичних та ідейно-патріотичних переконань фахівця, причетності до світової історичної спадщини та традицій в галузі фізичної культури
- формування професійно-педагогічних знань та умінь для вирішення завдань на початковому рівні навчання шаховій грі
- прищеплення навичок розумового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення шахових позицій та прийняття правильних рішень
- вироблення умінь застосовувати набуті знання у професійній діяльності, для орієнтації в сучасних тенденціях розвитку шахів, оцінки спортивних явищ та подій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: основні історичні закономірності, факти, дати, події у зародженні та функціонуванні шахів у світі від доби стародавнього світу до новітнього часу; основні тенденції, події і закономірності розвитку шахів на теренах України від

найдавніших часів до сьогодні; основні елементи шахової гри, правила та теоретико-методичні основи шахів

вміти: прищепити розуміння шахів як засобу міжнародного спілкування та зміцнення дружби між народами; використовувати матеріали з основ шахової гри при проведенні бесід зі школярами для формування потреби до фізкультурно-спортивної діяльності; володіти термінологією шахів; використовувати сучасні засоби і методи навчання шаховій грі; виховувати усвідомлення причетності нашої нації до формування світової історії шахів; прищепити навички правильного виконання основних елементів шахової гри; виробити вміння застосовувати набуті знання у практичній діяльності, для орієнтації в сучасних тенденціях розвитку шахів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Історія розвитку та особливості гри в шахи.

Тема 1. Історія розвитку та сучасний стан шахів.

«Основи шахової гри» як навчальна і наукова дисципліна. Структура курсу. Зв'язок з іншими навчальними дисциплінами. Передумови виникнення і розвитку шахів у первісному суспільстві. Тенденції поширення шахів у світі. Провідні шахісти в історії шахової гри. Особливості розвитку шахів в Україні. Традиції львівської шахової школи та видатні шахісти. Сучасний стан шахів у світі і в Україні.

Тема 2. Основи шахової гри.

Мета гри в шахах. Шахові інструменти (дошка, фігури, пересування фігур). Особливості розташування шахових фігур. Відносна сила і цінність фігур. Сутність шахових фігур та можливість їх застосування. Основні терміни і поняття (гамбіт, дебют, ендшпіль, жертва, задача шахова, кваліфікація шахова, комбінація, контргамбіт, мат, матова мережа, матеріал, міттельшпіль, нічия, нотація шахова, пат, план у шахах, позиція, прохідний пішак, перевага, розмін, рокіровка, стратегія, шахова, тактика шахова, теорія шахова, турнір). Структура шахової партії. Різновиди шахових закінчень.

Тема 3. Правила гри в шахи.

Основні правила гри в шахах. Пропонування нічий та здачі партії. Шахова кваліфікація. Організація та проведення змагань в шахах. Система змагань в шахах. Контроль часу. Визначення місць в шахових змаганнях. Командні змагання.

Тема 4. Особливості навчання гри в шахи.

Особливості методики навчання гри в шахи. Вікові особливості підготовки шахістів. Засоби навчання шахам. Методика тренування в шахах. Форми навчання та проведення занять.

3. Рекомендована література:

Основна:

1. Ліндер І.М. Біля витоків шахової культури / І.М. Ліндер. – М., 1967. – 136 с.
2. Ліндер І.М. Шахи на Русі / І.М. Ліндер. – М., 1964. – 136 с.
3. Линдер И.М. Шахматы на Руси / И.М. Линдер. // Отв. ред. чл.-корр. АН СССР В. Л. Янин.. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : Наука, 1975. – 205 с.
4. Литвинець А. Історія виникнення шахів на українських землях [Електронний ресурс] / Антон Литвинець, Ігор Янків, Святослав Попович, Назарій Вітер // Спортивна наука України. – № 4 (55). – С. 43–48. – Режим доступу : <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/162/155>
5. Марусенко П. е2-е4? (шахові початки). / П. Марусенко, Т. Дазарева. – Київ : Радянська школа, 1983.
6. Марусенко П. Чемпіони світу з шахів. / П. Марусенко, Т. Лазарева. – Київ : Радянська школа, 1984.
7. Методические рекомендации по начальному обучению шахматам. Киев, 1989.
8. Нимпович А. Моя система. / А. Нимпович. – М. : ФиС, 1983.
9. Новотельнов Н.А. Знакомьтесь: шахматы. / Н.А. Новотельнов. – Л. : Лениздат, 1976. – 256 с.
10. Панов В. Курс дебюти, 6-е взх. / В. Панов, Я. Эстрин. – М. : ФиС. 1980.
11. Петросян Т. Стратегия надежности. / Т. Петросян. – М. : ФиС. 1965.
12. Рети Р. Современный учебник шахматной игры. / Р. Рети. – М. : ФиС, 1981.
13. Семенко Ю. Шахи в Україні / Ю. Семенко // Нариси з історії шахової гри на українській землі і в діаспорі. – Л. : Каменярь, 1993. – 246 с.
14. Слущкий Д. Контуру эндшпиля. / Д. Слущкий, М. Шерешевский – М. : ФиС, 1989.
15. Сузтин А. Дебют и миттельшпиль. / А. Сузтин. – Минск, 1980.
16. Федерація шахів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrchess.org.ua/>
17. Черевко К.Е. О происхождении шахмат // Шахматы в СССР. / К.Е. Черевко. – 1984. – № 1.
18. Яремко І. 100 персон львівського спорту / Іван Яремко. – Львів: «Триада плюс», 2010. – 388 с.

Допоміжна:

19. Бондарь Л.А. Шахматные семестры / Л.А.Бондарь, З.Б. Лившиц, А.И. Любошиц. // Под ред. А.З. Капенгута. – Мн. : Выш.шк., 1984. – 240с., ил.
20. Вацеба О.М. Нариси з історії західно-українського спортивного руху. / О.М. Вацеба. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 232 с.
21. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (24.12.93 № 3808-ХІІ).
22. Калинин О.М. Древнекитайская нумерология, протошахматы и генетический код // Девятнадцатая научная конференция «Общество и государство в Китае». / О.М. Калинин, К.Е. Черевко. – М., 1988. – Ч. I. – С. 46–50.
23. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: Пер. с венгерского. – Москва : Радуга, 1982. – 399с.
24. Марусенко П. Шаховий гурток у школі. / П. Марусенко, Т. Лазарева. – Київ: Радянська школа, 1983.

25.Нога О.П. Світ львівського спорту, 1900-1939: спорт досягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво / О.П. Нога. – Л. : Українські технології, 2004. – 783 с.

26.Олинова В. Люди и игры: У истоков современного спорта / В. Олинова // Пер. с чешского. – М. : Физкультура и спорт, 1985. – 249 с.

27.Олимпийский спорт: в 2 т. Т. 1 / под. общ. ред. В. Н. Платонова. – К. : Олимпийская литература, 2009. – 735 с.

28.Степанюк С.І. Методичний посібник для вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» за блочно-модульною системою: Для студентів денної та заочної форми навчання факультету фізичного виховання та спорту. / С.І. Степанюк, О.О. Гречанюк, І.В. Маляренко. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – 236 с.

29.Трофим'як Б.Е. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.) / Б.Е. Трофим'як // Навчальний посібник. – К., 1997. – 419 с.

30.Філь С.М. Історія фізичної культури: Навчальний посібник / С.М. Філь, О.М. Худолій, Г.В. Малка // За ред. проф. С.М.Філя. – Харків: “ОВС”, 2003. – 160 с.

31.Энциклопедия олимпийского спорта: в 5-ти томах. / под общ. ред. В.Н. Платонова. – К.: Олимпийская литература, 2004. 1-й т. – 496 с., 2-й т. – 584 с., 3-й т. – 632 с., 4-й т. – 608 с., 5-й т. – 528 с.

Інформаційні ресурси інтернет

1. Шахи в Україні [Електронний ресурс] // Матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Шахи в Україні](http://uk.wikipedia.org/wiki/Шахи_в_Україні) (дата звернення: 20.08.18)

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять в усній та письмовій формах.

1. Опитування.
2. Перевірка завдань для самостійної роботи.
3. Перевірка матеріалів самопідготовки.
4. Здача контрольних нормативів.
 - матування одинокого короля ферзем – 15 балів.
 - матування одинокого короля двома турами – 15 балів.
 - матування одинокого короля турою – 15 балів.
 - пішакове закінчення: король і пішак проти короля – 15 балів.
5. Тестування за матеріалами 1-16 практичного заняття.

Підсумковий контроль – залік (II семестр – денна форма; III семестр – заочна форма навчання).

Залікові вимоги

1. Історія виникнення шахів.
2. Шахові чемпіони світу.
3. Шахові олімпіади.

4. Видатні шахісти України.
5. Шахові інструменти.
6. Шахова анотація.
7. Мета гри в шахи.
8. Поняття тактики.
9. Поняття стратегії шахів.
10. Різновиди шахових закінчень.
11. Поняття шахові задачі.
12. Поняття шахові етюди.
13. Основні принципи гри.
14. Основні принципи початку шахової партії.
15. Різновиди дебютів.
16. Відкриті дебюти.
17. Закриті дебюти.
18. Напіввідкриті дебюти.
19. Вікові особливості підготовки шахістів.
20. Методика тренування в шахах.
21. Форми занять.
22. Правила гри в шахи.
23. Пропонування нічиєї та здачі партії.
24. Повторення ходів.
25. Правило 50 ходів.
26. Шахова кваліфікація.
27. Система змагань в шахах.
28. Контроль часу.
29. Визначення місць в шахових змаганнях.
30. Командні змагання.